

El-Bika'i i Islahi – komparativna studija tefsirske metodologije

*Israr Ahmad Khan**

Sažetak

Naučnici prepoznaju da u Kur'anu postoji sistem koherencije i da svaki ajet, veći i manji, predstavlja integralnu jedinicu Kur'ana. Postoje samo dva cjelovita tefsira (egzegeze) Kur'ana zasnovana na principu koherencije. Jedan je na arapskom, a drugi na urdu. Komparativna analiza tih dvaju djela pokazuje da je koherencija u arapskoj egzegezi bila u svojoj formativnoj fazi i da je do pune forme razvijena u urdu egzegezi. Koherencija Kur'ana pronađena u ovim dvjema egzegezama zaslužuje bližu analizu jer može pomoći u obnovi grandioznog zdanja islamske misli i života.

Jedna od metoda tumačenja kur'anskih ajeta (*ajat*) poznata je kao *nazmu l-Kur'an* (koherentnost u Kur'anu). Prema ovoj metodi, Kur'an se smatra integralnom cjelinom i svi su njegovi ajeti u svakom poglavlju (sura) koherentni i kohezivni.² Samo su dva učenjaka koristila ovaj metod u svom tumačenju čitavog Kur'ana: Ebu l-Hasan Ibrahim ibn Omer Burhanuddin el-Bika'i i Emin Ahsen Islahi. Prva egzegeza je na arapskom, a druga na urdu. Ova studija pokušava komparativno analizirati ova dva djela i identificirati metode koje *su učenjaci koristili kako bi bolje razumjeli Kur'an*.

Ključne riječi: el-Bika'i, Islahi, tefsir, metodologija

* "Al-Biqā'ī and and Iṣlāhī: A Comparative Study of *Tafsīr* Methodology", *Intellectual Discourse*, 11:2 (2003), str. 183-207. Preveo: Almir Fatić. (Israr Ahmad Khan je profesor na Odsjeku za kur'anske i hadiske studije Međunarodnog islamskog univerziteta u Maleziji – nap. prev.).

2 V. 'Abdul Hamid al-Farahi, *Rasā'il* (Sarai Mir, India: al-Daira al-Hamidiyya, 1991), str. 21-139.

Dva učenjaka

Ibrahim ibn Omer Burhanuddin el-Bika'i rođen je u Khirbatu Ruhā, u distriktu Bika', u Siriji 809. godine poslije Hidžre.³ U dvanaestoj godini sve članove njegove porodice ubilo je suparničko pleme. Potom se, zajedno sa svojim djedom po majci, svojim skrbnikom, preselio u Damask. Studirao je na raznim seminarima kod poznatih učenjaka u Damasku, Kairu, Aleksandriji i Dimjatu. Nakon toga nastanio se u Damasku i svoje vrijeme i energiju posvetio podučavanju, raspravljanju i pisanju knjiga iz područja tefsira, fikha (jurisprudencija) i tasavvufa (misticizam). Posebnu slavu stekao je njegov *Nazm ed-durer fi tenasub el-ajat ve es-suver*.⁴ Umro je 885. poslije Hidžre i ukopan na periferiji Damaska.

Emin Ahsen Islahi rođen je 1903. godine u Azamgarhu u Uttar Pradeshu, Indija. Diplomirao je na prestižnom islamskom univerzitetu Madrasah al-Islah 1922. godine i stekao stručnost u područjima kao što su tefsir, hadis, fikih, islamska filozofija, logika i arapski jezik. Budući da je tri godine radio kao novinar, Islahi se 1925. godine pridružio svojoj *alma mater* kao predavač i nastavio joj služiti do 1943. godine, kada se pridružio Islamskom pokretu u Indiji pod vođstvom poznatog islamskog revivalista Sejjida Ebul 'Ala Mevdudija. Preselio se u Pakistan 1947. i nastavio služiti islamu, zbog čega je jedno vrijeme proveo u zatvoru.⁵ Napisao je mnogo knjiga o da'vi i islamskom životu. Međutim, njegov *magnum opus* je *Tedebbur el-Kur'an*.⁶ Umro je 1997. u Lahoreu, Pakistan. Njegovo prezime Islahi potječe od imena njegovog sveučilišta Islah.

Ciljevi tefsira

Kur'an se tumači zbog različitih ciljeva. Općenito, tumačenjem se nastoji prenijeti poruka objavljene Knjige na najjednostavniji mogući način. Neka tumačenja, međutim, odražavaju pravne ili sektaške poglede. Nekolicina tefsirskih djela čisto je polemička. El-Bika'i navodi tri cilja svog tefsira: komunikaciju kur'anskih poruka, tj. širenje islama, intelektualni doprinos na polju tefsira kako bi se dobio blagoslov

3 Šams al-Din Muhammad ibn 'Abd al-Rahman al-Sakhawi, *al-Daw' al-Lami' li Ahl al-Qarn al-Tasi'*, vol. 1 (Beirut: Dar al-Jil, 1992), str. 101-111.

4 Burhanuddin al-Biq'ī, *Nazm al-Durar fi Tanasub al-Ayat wa al-Suwar* (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyya, 1995). *Nazm* ima osam tomova.

5 Ovi biografski detalji prikupljeni su iz zapisa Medrese al-Islahi, Sarai Mir, Indija, i od onih povezanih s njima u Indiji i Pakistanu.

6 Amin Ahsan Islahi, "Muqaddima," u njegovom *Tadabbur-e-Quran* (Delhi: Taj Company, 1997). *Tadabbur* ima devet tomova.

Poslanika, a. s., kao što je bio slučaj s Abdullahom ibn Abbasom⁷ i zamijena tefsirskog djela Abdullaha ibn Omera el-Bejdavija (u. 685. god po H.). El-Bika'i se vjerovatno nije složio s Bejdavijevim tefsirrom, koji je u osnovi skraćena verzija Zamahšerijevog djela *Tefsir el-Keššaf*. El-Bika'i je možda osjećao da je potreban bolji i korisniji tefsir.

Islahi je svoj tefsir, kako proizlazi iz uvoda njegova djela, napisao za ulemu, koja je odgovorna da ljude upućuje dobru. Primijetio je da je glavni faktor koji uzrokuje razilaženje među muslimanima, kako ga on naziva, nekonvencionalni pristupi u tumačenju Kur'ana. Vjeruje da je većina fikhskih kontroverzi i pojava različitih vjerskih tabora među muslimanima bila rezultat različitih interpretacija kur'anskih poruka. Očigledno je želio da njegov tefsir služi kao kriterij za utvrđivanje valjanosti ili drukčijeg tefsirskog mišljenja. Iskreno je osjećao da bi njegov rad mogao okupiti različite frakcije muslimana i, na kraju, ponovo ujediniti muslimanski ummet.⁸

Metodologija tefsira

Tumačenje svake sure, izuzev sure et-Tevbe, el-Bika'i započinje, prvo, Bismillom i njezinim značenjem.⁹ Drugo, daje objašnjenje cilja (*maksud*) sure. Interesantno, iako se Bismilla javlja u svakoj suri, el-Bika'i prezentira njezinu drugu interpretaciju u različitim surama. Kroz ovu novu interpretaciju pokazuje vezu između između ovog početka i poruke sure. Naprimjer, Bismilla u suri el-Fatiha objašnjava se kako slijedi:

Allah je ime kojem se potčinjavaju srca u onom trenutku kad umovi ostaju zbu-njeni, kad se posvete Njemu i raspolože za sve drugo. *Er-Rahman* se odnosi na milost koja obuhvata sve ono što Uzdržavatelj održava (*er-rububijje*). *Er-Rahim* označava specifičnu milost za one s kojima je Bog zadovoljan.¹⁰

U suri el-Bekare:

Allah ovdje označava entitet Koji i pored toga što je skriven postaje očigledan kroz jasne naznake Pravog puta. *Er-Rahman* je Onaj koji izljuje Svoju milost na sva svoja stvorenja nakon objašnjenja Puta. *Er-Rahim* je Onaj koji daje blagostanje onima koji zaslužuju Njegovu ljubav.¹¹

7 Poslanikova dova za Ibn 'Abbasa bila je: "O, Allahu, podari mu uvid u islam i sposobnost da tumači stvari." Al-Biq'a'i, *Nazm al-Durar*, str. 3-5.

8 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, 21-22.

9 Bismilla je akronim zaziva *Bismillahi r-Rahmani r-Rahim* (U ime Allaha, Svemilosnog, Samilosnog).

10 Al-Biq'a'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 13.

11 Al-Biq'a'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 24.

U suri Ali 'Imran:

Allah je jedini i jedinstveni, Koji posjeduje savršenstvo. *Er-Rahman* je Onaj čija se milost širi na svaki predmet Njegova stvaranja i Koji čini Put spasa apsolutno jasnim za odgovorna stvorenja. *Er-Rahim* je Onaj koji odabire one koji se pridržavaju tevhida za Svoju ljubav i bira ih da bi im uzvisio slavu i posvetio je.¹²

Treće, el-Bika'i objašnjava kako je sura povezana s prethodnom surom i osvjetljava mudrost određenog mjesta sure u kur'anskom rasporedu sura. Odatle kreće do tačke interpretiranja iskaza u suri. On detaljno objašnjava svaku pojedinu riječ ne ostavljajući ništa izvan domena tefsira.

Pri tumačenju ajeta el-Bika'i ističe odnos između dotičnog i ajeta koji mu prethodi. U svom tumačenju on koristi kur'anske ajete kako bi objasnio poentu. Često se koristi hadisom. Također, često navodi historijska kazivanja i druge informacije iz biblijskih izvora. Njegov idžtihad zauzima više prostora od drugih izvora. Gdje god je to moguće, donosi mišljenje Alija ibn Ahmeda el-Harällija (u. 637. god po H.), sirijskog učenjaka šestog stoljeća, i referira se na pristup Ebu Dža'fera Ahmeda ibn Ibrahima el-Garnatija (u. 692. god. po H), učenjaka Kur'ana u islamskoj Španiji tokom sedmog stoljeća poslije Hidžre, na početku svake sure da bi odredio njezinu vezu s prethodnom surom. On kaže: "U ovoj knjizi veoma sam se okoristio tefsirum el-Harällija."¹³ Povremeno navodi stavove Fahrudina er-Razija (u. 606. god. po H.), ali vrlo kratko i vrlo rijetko. Ponekad bi raspravljao o jezičkoj dimenziji riječi ili fraze, ali bi izbjegao lingvističke rasprave.

Islahi svoj tefsir svake sure započinje uvodom u njezinu centralnu temu (*'amud*), njezinom očiglednom vezom s prethodnom surom i sažetkom njezine sadržine. Ovaj stil nalazimo samo u radovima Sejvida Mevdudija (u. 1979) i Sejvida Kutba (u. 1966). Islahijeva shema tumačenja ima dvije glavne komponente: lingvističko i tehničko objašnjenje svake riječi u ajetu i razrađivanje poruke ajeta. Koristi, kako objašnjava, dva izvora: unutrašnja sredstva i vanjska pomagala. Unutrašnja sredstva sastoje se od klasičnog kur'anskog jezika, samog Kur'ana i koherencije u kur'anskim iskazima. Vanjska pomagala obuhvataju autentične hadise, historijsku pozadinu Objave, prethodna tefsirska djela, posebno Ibn Džerira et-Taberija (u. 310. god. po H.), Fahrudina er-Razija i Mahmuda ibn Omera ez-Zamahšerija (u. 538. god. po H.), judeo-kršćanske spise i arapsku historiju.¹⁴ Islahi je u velikoj mjeri slijedio principe koherencije u Kur'anu koje je postavio njegov učitelj, dobro poznati indijski mufessir (egzegeta) Abdul Hamid el-Ferahi (u. 1930). Islahijev tefsir temelji se na principu "tefsir Kur'ana Kur'anom". Znači,

12 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 2, str. 3.

13 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 7.

14 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 14-34

on objašnjava jedan ajet pozivajući se na drugi ajet ili ajete. Usvajajući ovaj princip, Islahi se veoma približio Ibn Kesiru (u. 774. god. po H.).¹⁵

Važno je je napomenuti da su ashabi Poslanika, a. s., i oni koji su ih slijedili u svojim tumačenjima Kur'ana koristili Kur'an, Sunnet i hadis, vlastiti idžtihad kao i judeo-kršćanske izvore. El-Bika'i i Islahi koristili su iste izvore kao i njihovi prethodnici. Pristupi koje su usvojila ova dva učenjaka čine da njihova djela tefsira zaslužuju da budu svrstana u kategoriju *et-tefsir el-me'sur*.

Nazmu l-Kur'an

I el-Bika'i i Islahi s pravom vjeruju da su kur'anski iskazi koherentni i kohezivni iako su ti ajeti objavljeni u dužem periodu, od oko 23 godine. Nekoherentnost (neusklađenost) smatra se nedostatkom elokucije. Ako bi se Kur'an sastojao od nekohezivnog diskursa, to sigurno ne bi proizvelo učinak koji je on dosad učinio na ljudski um. El-Bika'i smatra da bi nesklad u dijelovima Kur'ana izazvala odbojnost prema Božanskoj poruci i spriječila ljude da prihvate istinu. To bi također navelo vjernike da sumnjaju u nedostižnost Kur'ana i na kraju izgube svoju vjeru.¹⁶ Islahi nije mogao shvatiti kako se Kur'an može smatrati neponovljivim ako je lišen svake povezanosti i veza između sura i ajeta. On kaže:

Iznenadujuće je kako se takav neodrživ pojam razvio u glavama o velikoj Knjizi, koja je, priznaju prijatelji i neprijatelji, uzburkala svijet, preobrazila umove i srce, postavila novi temelj za misao i život i pružila čovječanstvu novo svjetlo.¹⁷

El-Bika'i naglašava da je odnos između discipline *munasibatu l-Kur'an* (koherencija u Kur'anu) i tefsira kao odnos između retorike i sintakse. Za njega je ovo znanje tajna rječitosti koja pomaže čovjeku da dođe do pravog značenja iskaza.¹⁸ Prema Islahiju, jedini način da se pristupi znanju i mudrosti Kur'ana jeste putem *nazmu l-Kur'ana*; onaj ko čita Kur'an bez njegovog vođstva ne može dobiti ništa osim nekoliko izoliranih rješenja i nekih usamljenih uputstava.¹⁹ Dva primjera primjene *nazmu l-Kur'ana* data su u nastavku.

U suri el-Bekare, ajeti 30–39 opisuju način stvaranja Adema i reakciju meleka i Iblisa na uzvišeni status dat prvom čovjeku. Međutim, ajeti 21–29 iste sure

15 Imaduddin Abu al-Fida' Isma'il ibn Kathir je veoma cijenjeni mufessir. Njegov djelo *Tafsir al-Qur'an al-'Azim* izvrstan je primjer tefsira zasnovanog na kur'anskim ajetima i autentičnim tradicijama.

16 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 7.

17 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 17.

18 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 5.

19 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, str. 20.

govore o potrebi da se čovječanstvo potčini svom Uzdržavatelju i podsjećaju na Njegove bezgranične blagodati koje mu je dodijelio. Očigledno, ne postoji veza između dvaju odjeljaka iste sure. El-Bika'i pokazuje tu vezu govoreći da ajeti 21–29 jesu opća naredba da se samo Allah obožava jer je On za njih stvorio Zemlju i nebo, a ajeti 30–39 su posebno o stvaranju Adema sa znanjem i položajem namjesnika kao velike Allahove blagodati čovječanstvu.²⁰

Islahi, međutim, navedena dva odjeljka povezuje različito. Njegovo je objašnjenje dugačko, ali može se sažeti na sljedeći način: U prvom odjeljku djeca Ismailova pozvana su poruci poslanika Muhammeda, a. s., i upozorena protiv židovskih trikova. A u drugom dijelu, kroz kazivanje o Ademovom stvaranju i reakciji i pristupu meleka i Iblisa položaju koji mu je dat, pokazano je da je neprijateljski stav Židova i Arapa prema Poslaniku vrlo sličan bahatosti Iblisa, a pozdravni pristup onih koji su prihvatili islam veoma podsjeća na predaju meleka Allahovoj naredbi.²¹

Drugi primjer je iz sure en-Nisa', gdje ajeti 1–14 tretiraju pet različitih tema: prvi ajet podsjeća čovječanstvo na *takva*, drugi ajet zapovijeda vjernicima da budu pravedni i poštenu u rukovanju imovinom siročadi, treći i četvrti ajet govore o poligamiji, sljedeća dva ajeta vraćaju se na pitanje siročadi, a preostali ajeti, 7–14, objašnjavaju islamski zakon o nasljeđivanju. Postoji li koherencija među ovim naizgled nepovezanim pitanjima? El-Bika'i i Islahi utvrdili su gotovo slične veze među ovim ajetima kako bi dokazali da je Kur'an kohezivan. Prema njihovom mišljenju svi ti ajeti bave se socijalnom reformom u okruženju u kojem dominiraju stoljetne arapske tradicije, koje su uglavnom bile nepravedne i šovinstičke. Allah je, dakle, počeo tako što je naredio ljudima da njeguju svijest o Bogu i da budu pravedni i korektni u međusobnim odnosima. Nakon toga slijedi Njegov poziv društvu da pravedno postupi prema siročadi, manje sretnim članovima društva. Dozvoljava poligamiju i pošteni raspodjela imovine (zakoni o nasljeđivanju), prema Božanskom zakonu, neki su od načina da se osigura pravda svima, uključujući siročad, u društvu.²²

Navedena dva primjera mogu se smatrati reprezentativnim uzorcima načina na koji su dva učenjaka pokušala pokazati koherenciju u Kur'anu. El-Bika'i nije uvijek toliko specifičan i detaljan u svom pozivanju na vezu između različitih ajeta u jednoj suri kao što je utvrđeno u djelima Islahija. Ipak, uspješno su pokazali povezanost. Zašto većina poznatih mufessira izbjegava uspostavljanje veze između ajeta i sura u Kur'anu? Za el-Bika'ija, razumijevanje odnosa između ajeta vrlo je delikatan i težak zadatak, za koji je potrebno uranjanje u dubinu Kur'ana, zadatak koji većina komentatora nije preuzela. Islahi to kaže drugačije:

20 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, str. 87.

21 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, str. 152-154.

22 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 2, str. 204-225; Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 2, str. 245-262.

Zadatak prepoznavanja koherencije u Kur'anu moguć je samo kroz sveobuhvatnu intelektualnu borbu... i ozbiljno promišljanje (*tedebbur*). [To] zahtijeva posvećenost čitavog života proučavanju Kur'ana; nije dovoljno da ga pročitate nekoliko puta da biste došli do dragulja.²³

Centralna tema poglavlja (sura)

El-Bika'i sugerira da razumijevanje centralne teme sure pomaže čovjeku da nađe odnos među njezinim ajetima.²⁴ Islahi je siguran da svaka sura sadrži jedno glavno pitanje, oko kojeg se kreću svi iskazi te sure.²⁵ Kao takvi, oba su učenjaka započela svoju raspravu o svakoj suri jasnim objašnjenjem njezine centralne teme. Također ističu da je prepoznavanje centralne teze sura, posebno onih dugih, moguće samo ozbiljnim razmišljanjem i pažljivom analizom svakog ajeta sure. Međutim, dvojica učenjaka nisu se uvijek slagala o centralnim temama sura.

Centralna tema sure el-Bekare, za el-Bika'ija, jeste potkrepljivanje činjenice da objavljene riječi jedino vode Pravom putu i potvrđivanje da je najveća istina kojoj ova sura vodi vjera u neviđeno, što u konačnici vodi vjeri u Dan proživljenja i suda.²⁶ Za Islahija, centralna tema ove sure jeste poziv pravoj vjeri s posebnim naglaskom na vjeru u poslanstvo. Njemu je ova sura detaljan opis onoga što je izneseno u prethodnoj suri.²⁷ Dakle, dvojica učenjaka očigledno se međusobno razlikuju u identifikaciji centralne teme sure el-Bekare. Zapravo, razlika nije bitna jer se referiraju na istu islamsku vjeru, različito naglašavajući jedan ili drugi njen dio.

Razlika između ovih dvaju učenjaka jasno se pomalja u suri Ali (Imran). Pozivajući se na njezinu centralnu temu, el-Bika'i navodi da ona obuhvata nekoliko ciljeva: 1) potvrđivanje jedinstva Boga, 2) informacije o uzaludnosti (ovo)svjetskog prosperiteta i blagostanja u budućem životu, 3) širenje radosne vijesti o blagoslovljenom životu na budućem svijetu iskrenim vjernicima i 4) opisivanje kvaliteta onih koji su svjesni Boga, uključujući vjeru, molitvu, strpljenje, poštenje, pobožnost, dobročinstvo i traženje Allahovog oprostata.²⁸ Islahi kaže da je centralna tema sure el-Bekare i sure Ali (Imran) uobičajena, tj. potvrđivanje položaja posljednjeg Poslanika, a. s., za ljude općenito, a za Jevreje posebno. Dalje kaže da

23 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 22-23.

24 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 12.

25 To je vidljivo iz njegove sheme tefsira svake sure, koja uvijek započinje naslovom "Središnja tema sure", u kojem raspravlja o glavnoj temi sure.

26 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 24.

27 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 75.

28 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 2, str. 3.

ova sura ističe istinu islama i poziva čovječanstvo da prihvati islamski sistem života i Allahovu vladavinu.²⁹

Razliku između dvojice učenjaka moguće je još jednom vidjeti u traganju za glavnom temom treće sure Kur'ana. Čini se da je el-Bika'i propustio sitnu razliku između glavne teme i suštine pitanja o kojima se diskutiralo u suri. Što se tiče Islahija, njegov nalaz se može preformulirati: „Centralna tema treće sure jeste ispravnost islamske sheme i sistema života koji je dostavio posljednji Poslanik, a. s.“ Dvojica učenjaka slažu se o centralnoj temi npr. sura el-E'araf, el-Enfal i et-Tevbe. Ove sure imaju istu centralnu temu: strogo upozorenje neprijateljima na ozbiljne posljedice zbog njihovog neprijateljstva prema poruci Poslanika, a. s.,³⁰ naredbu vjernicima da se organiziraju protiv neprijatelja i ujedine na bazi *takvaa*, bratstva, saradnje i pokornosti Allahu, dž. š., i Njegovom Poslaniku, a. s.,³¹ te ultimatum nevjernicima, licemjerima i jevrejima.³² Postoje i druge sure o čijim su se centralnim temama dva učenjaka složila, iako su svoja otkrića izrazili u različitim terminima i stilovima.

Mudrost iza rasporeda poglavlja

El-Bika'i pripisuje Stav da je postojeći raspored poglavlja doprinos ashaba Poslanika, a. s., i da je taj raspored smislen el-Harällijju (u. 637. god. po H.).³³ Islahi tvrdi da je sadašnji poredak sura Božanski nadahnut. Isti je poredak slijedio i Poslanik, a. s., u ponavljanju Kur'ana pred melekom Džibrilom, a pratili su ga i ashabi u svom učenju/čitanju, posebno u mjesecu ramazanu. Isti poredak održavan je u primjercima Kur'ana koje je Osman ibn Affan poslao raznim pokrajinama Hilafeta. Kao takav, „ovaj raspored ne može biti lišen mudrosti“.³⁴

Jedna od mudrosti jesu veze među kur'anskim surama. El-Bika'i se opsežno oslanja na poznato el-Garnatijevo djelo.³⁵ Islahi je prilično originalan u ovom nastojanju. Ipak, njih dvojica se slažu, a razlikuju se samo u izražavanju. El-Bika'i je precizan, dok je Islahi mnogo složeniji. Naprimjer, El-Bika'i veze između sure Ali 'Imran i en-Nisa' izražava na sljedeći način:

29 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 2, str. 9.

30 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 3, str. 3, 215.

31 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 3, str. 181, 419.

32 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 3, str. 255, 523.

33 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 2, str. 5.

34 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 25.

35 Abu Ja'far Ahmad ibn Ibrahim al-Gharnati, *Al-Mu'allim bi al-Burhan fi Tartib Suwar al-Qur'an*.

Glavne vrline su, kao što je jasno iz etike, četiri: znanje, hrabrost, pravednost i čednost. Ali 'Imran poziva na znanje i hrabrost, a en-Nisa' na preostale vrline, pravednost i čednost, uz povremene reference na druge dvije, ako situacija nalaže.³⁶

Islahi to bolje objašnjava:

Tema kojom Ali 'Imran završava jeste tema kojom en-Nisa' započinje. Dakle, zaključak u prvoj i otvaranje u drugoj pretpostavljaju položaj lanca veze. U posljednjem ajetu Ali 'Imran muslimanima je savjetovano da ostanu nepokolebljivi, ujedinjeni, da se suoče s neprijateljima strpljenjem i budu svjesni Boga, a en-Nisa' započinje istim zanosom – *budite svjesni Boga* – i nastavlja s detaljima svih savjeta koji su neophodni za održavanje jedinstva i izdržljivosti.³⁷

Očigledno je da dvije izjave iznose sličnu poruku, iako različitim riječima. Isto tako, vezu između sura en-Nahl i al-Isra' el-Bika'i objašnjava na sljedeći način:

Cilj en-Neml bio je oslobađanje Allaha od bilo kakvih nedostataka uključujući nepristojnost i opis Njegovog savršenstva jer je On svemoćan, a završava se hvalom Ibrahima i njegovih sljedbenika ukazujući na čudesnu Božansku pomoć onima koji su iskreni prema Allahu, uprkos njihovim materijalnim i brojčanim slabostima, protiv Njegovih neprijatelja, uprkos tome što su oni materijalno i brojčano snažni, kao i podsticanjem da budu strpljivi i dobroćudni. I sura el-Isra' počinje upućivanjem na transcendentalnu Allahovu snagu, što je završna izjava prethodne sure.³⁸

Islahi se drži svog eksplikativnog pristupa:

Razlika između tih dviju sura jeste u sažetosti i razrađenosti. Pitanja koja su ukratko spomenuta u suri en-Nahl u suri al-Isra' navode se mnogo jasnije. U suri en-Nahl nevjernici i jevreji pozvani su na poruku kao i upozoreni, ali upozorenje i poziv jevrejima jesu na simboličan način, dok je u suri el-Isra' jevrejima, u svjetlu njihove vlastite historije, jasno rečeno da je pojam „izabran narod“ pretenciozan... Kur'anski poziv na jednostavan i prirodan sistem života – poštivanje pravde, velikodušnost, pravedni odnos s rođacima i suzdržavanje od gnusosti, vulgarnosti i agresije – dato u kratkom obliku u suri en-Nahl, ali detaljno u suri el-Isra'. Hidžra je u suri en-Nahl spomenuta vrlo kratko, ali u suri el-Isra' sa svim potrebnim detaljima.³⁹

36 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 2, str. 205.

37 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 2, str. 237.

38 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 4, str. 328.

39 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 4, str. 469.

Tumačenje Kur'ana Kur'anom

Čini se da se većina tema kojima se bavi Kur'an stalno ponavlja. U različitim prilikama priroda teme je različita. Ponovljeni kur'anski iskazi, shodno situaciji, opći su i određeni, implicitni i eksplicitni, dvosmisleni i nedvosmisleni, kratki i razrađeni, u principu i praktičnom obliku, simbolični i ilustrativni. Ova situacija ukazuje da sam Kur'an pomaže u objašnjavanju svojih ajeta. Upravo je to razlog zbog kojeg je ulema jednoglasna oko činjenice da je najbolji tefsir Kur'ana sam Kur'an.⁴⁰

Izgleda da el-Bika'i nije baš poseban u pogledu ovog principa. Prvo, on vrlo rijetko citira Kur'an u svom tumačenju kur'anskih ajeta. Drugo, većina kur'anskih ajeta koje je citirao u osnovi su dijelovi citata drugih učenjaka, posebno el-Harällijja i el-Garnatija. Konačno, on je ponekad citirao ajete samo kako bi ojačao svoju ideju, a ne poruku dotičnog ajeta. Naprimjer, dok objašnjava ed-Duha: 2, (*Tako Mi noći kada miruje i postaje mračna*), on se poziva na filozofsku i mističnu ideju i smatra potrebnim da je potkrijepi navodeći ajet iz druge sure:

Pojave u svemiru slične su onima u čovjeku. Duša mu je čista svjetlost i njegovi prirodni nagoni predstavljaju duboku tamu, njegovo srce je svjetlost obasjana tminom jastva koja je kombinirana sa svjetlošću srca; ako želja jastva dominira nad sjajem srca, cjelokupno čovjekovo biće postaje tamno; ako svjetlost srca dominira tamom jastva, čovjek postaje sjajan; ako duša dominira nad nagonima, čovjek prelazi nivo meleka; ako instinkti dominiraju nad dušom, on ide čak i ispod ranga životinja kao što Allah kaže u el-E'araf: 179: *Oni su poput stoke, čak i gori, jer su nemarni.*⁴¹

Jasno je da se 179. ajet el-E'araf koristi da podrži stav el-Bik'aija o nečemu što nije direktno povezano s glavnom temom.

Islahi je drukčiji i umnogome koristi kur'anske ajete u svom tefsiru. Objašnjava da se „oslanjao na kur'anske primjere ne samo za pronalaženje veze između ajeta i za njihovo tumačenje već i za rješavanje većine problema koji se odnose na kur'ansku dikciju i frazeologiju“. To je učinjeno iz jednostavnog razloga što je „Kur'an najautentičniji izvor ne samo za otkrivanje značenja njegovih poruka već i za rješavanje njegovih književnih i filoloških problema“.⁴² Tako, naprimjer, Islahi svoju interpretaciju *Bismilahi r-Rahmani r-Rahim* (U ime Allaha, Svemilosnog, Samilosnog) započinje pozivajući se na njezin historijski položaj u svjetlu kur'anskih ajeta 11:41 i 27:30. Ovi ajeti pokazuju da se ta fraza koristila i u vrijeme

40 Jalaluddin 'Abd al-Rahman Al-Suyuti, *Al-Itqan fi 'ulum al-Qur'an*, (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyya, 2000), vol. 2, str. 351.

41 Al-Biq'a'i, *Nazm al-Durar*, vol. 8, str. 453.

42 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 28.

ranijih poslanika, uključujući Nuha i Sulejmana.⁴³ Ovu informaciju nije spomenuo niti jedan drugi mufessir prije Islahija.

Ljepota tumačenja ajeta pomoću drugih srodnih ajeta jeste u tome što ono otklanja sve nejasnoće koje se tiču ajeta koji se razmatra i daje cjelovitu sliku poruke. Naprimjer, Islahi se slaže s drugim učenjacima da se 204. ajet sure el-Bekare odnosi na licemjere, ali, za razliku od drugih, on to tumači u svjetlu nekih ajeta iz sure el-Munafikun koji jasno opisuju karakteristične osobine licemjera u Medini.⁴⁴ Ova metoda tumačenja pomaže da se razjasni značenje ajeta, a da pri tom ne bude nikakve zabune.

Tumačenje Kur'ana putem hadisa

Drugo sredstvo koje se koristi za tumačenje Kur'ana jeste tradicija poslanika Muhammeda, a. s., koji je simbolizirao Kur'an i predstavlja uzor za oponašanje svih muslimana. El-Bika'i se, objašnjavajući ajet, uveliko oslanja na poslaničku tradiciju. Izgleda da nije previše pažnje posvećivao autentičnosti izvještaja koje navodi u svom tumačenju. Ponekad se poziva na prirodu određenih predaja citirajući mišljenja *muhaddisuna*.

Ali generalno, čini se da se el-Bika'i više brine o uvođenju citirane predaje, a ne za njezinu autentičnost. Neki od njegovih citiranih hadisa jesu *sahih* (vrlo autentičani), drugi su *hasen* (prilično prihvatljivi) ili *da'if* (jako slabi) ili čak *mevdu'* (izmišljeni). Uključivanje slabih i izmišljenih predaja u tefsir teži da utiče na ispravnost njegovog djela. Najnovije izdanje njegovog tefsira sadrži fusnote u kojima je urednik pojasnio prirodu tradicija koje el-Bika'i navodi.⁴⁵

Tako, prvi hadis citiran u suri el-Bekare glasi:

Ibn Mes'ud izvještava da je Poslanik, a. s., rekao: „Prethodne Knjige objavljivane su u jednoj jedinjoj kategoriji na osnovu jedne jedine forme, a Kur'an je objavljen u sedam kategorija koje predstavljaju sedam vrsta područja: zabrana, naredba, zakonito, nezakonito, precizno, ilustrativno i parabole; stoga, smatrajte njegove zakonite stvari zakonitim, izbjegavajte ono što je proglašeno nezakonitim, ponašajte se po njegovim naredbama, držite se podalje od njegovih zabrana, izvucite pouku iz njegovih parabola, prevedite njegove precizne upute u praksu i vjerujte u njegove ilustrativne iskaze.“⁴⁶

43 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 45-46.

44 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 493-495.

45 Al-Biq'a'i, *Nazm al-Durar fi Tanasub al-Ayat wa al-Suwar*, 'Abd al-Razzaq Ghalib al-Mahdi (ed.) (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyya, 1995).

46 Al-Biq'a'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 24-26.

Ovaj hadis je, prema uredniku, slab.

El-Bika'i ne vidi nikakav problem u navođenju predaje iz nevažeg izvora. On od es-Sa'lebija (u. 427. god. po H.) navodi izvještaj autoriteta Enesa, za kojeg urednik "nije mogao pronaći autentičnost ni u jednom izvoru, a es-Sa'lebi se ne smatra pouzdanim izvorom; njegov je tekst prilično čudan".⁴⁷ Isto tako, el-Bika'i navodi predaju putem Enesa ibn Malika u svojoj interpretaciji ajeta 58:12, koju je Ibn el-Dževzi (u. 597. god. po H.) jasno identificirao kao izmišljenu.⁴⁸

S druge strane, Islahi je izuzetno oprezan u pozivanju na poslaničke predaje u tumačenju kur'anskih ajeta. U tumačenju takvih kur'anskih pojmova kao što su *salat*, *zekat*, *savm* i drugi, da citiram Islahija, "u potpunosti sam ih protumačio u svjetlu neprekinute tradicije jer je pravo tumačenja kur'anskih i šeri'atskih pojmova dodijeljeno u ruke primaoca Objave, samo poslanika Muhammeda, a. s."⁴⁹ Za njega je "najplemenitiji i najsvetiji izvor" za tefsir antologija *hadisa* i *esera*. To je razlog zbog kojeg je Islahi, prema njegovim vlastitim riječima, "upotrijebio što je više moguće cijelu kolekciju hadisa".⁵⁰ Moguće je da el-Bika'i nije imao istu priliku poput Islahija da pristupi cijeloj kolekciji hadisa i da se njome koristi.

Za razliku od drugih mufessira, uključujući el-Bika'ija, Islahi tradiciju ne citira doslovno. Preferira da informaciju iz tradicije iznese vlastitim riječima pribjegavajući izravnom citatu samo ako je to apsolutno neophodno. Tako, u svom tumačenju 101. ajeta sure en-Nisa', koji govori o skraćivanju namaza, kaže da je praksa Poslanika, a. s., i njegovih ashaba bila da skrate namaz za polovinu, osim *magriba* (nakon zalaska sunca) i *fedžra* (u zoru) namaza. Iako je skraćivanje namaza prvobitno bilo dopušteno za vrijeme rata, a može se proširiti i na druge situacije, uključujući putovanja. Poslanik, a. s., dozvolio je skraćivanje namaza tokom putovanja; on je to praktikovao "i ashabi su ga slijedili".⁵¹ Dakle, Islahi je koristio sunnet i hadis da opravda svoje razumijevanje ajeta, a ne da izravno citira tradiciju.

U svom radu nije koristio slabu ili neistinitu predaju. Objašnjavajući ajet na temelju tradicije, Islahi spaja informacije u izvještaju sa svojim objašnjenjem ajeta na takav način da objašnjenje proizlazi kao cjelina. Svaki pokušaj isključenja hadisa iz njegova tumačenja iskrivio bi ideju koju je iznio. Tako, objašnjavajući prvi ajet sure el-Mudžadele (*Allah je zaista čuo izjavu žene koja se s tobom raspravljala o njezinom mužu i Allahu se jadala...*), on navodi ime žene kako je preneseno u tradiciji, Havle bint Sa'lebe, i njezinog supruga Evsu ibn Samita el-Ensarija. Prema kazivanju, jednom je muž iz bijesa rekao svojoj ženi: "Od sada si mi poput

47 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 7, str. 175.

48 Ibn al-Jauzi, *Kitab al-Mawdu'at* (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyya, 1995), vol. 2, str. 283-284.

49 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 29.

50 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 30.

51 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 2, str. 369-370.

leđa moje majke.” Ova izjava jednaka je izjavi razvoda u predislamskom periodu. Zbunjena i frustrirana, žena je iznijela problem pred Poslanika, a. s., tražeći rješenje. Budući da u vezi s tim nije dobio objavu, Poslanik, a. s., odgodio je dati jasan odgovor i žena ga je morala podsjećati iznova i iznova.⁵²

Isto tako, u svom tumačenju 11. ajeta sure el-Džumu'a Islahi se poziva na slučaj onako kako je naveden u tradiciji. Prema predajama, ljudi su napustili džamiju napuštajući Poslanika, a. s., dok je bio na minberi kako bi pozdravili karavan napunjen prijeko potrebnom komercijalnom robom.

Očigledno je da su ljudi odlučili odgoditi namaz i nisu bili svjesni značenja džuma-namaza petkom. Ovo se pokazalo blagoslovom jer je ovaj slučaj prvi put rezultirao Objavom koja se odnosi na džuma-namaz petkom i položaj Poslanika, a. s.⁵³

Navedena dva primjera pokazuju da je Emin Islahi koristio tradiciju da objasni kur'anske iskaze, a ne svoje vlastite ideje. Tradicija je dobro kombinirana s objašnjenjem. I to se razlikuje od el-Bika'ijevog djela, gdje je tradicija odvojena od objašnjenja i ponekad suvišna.

Upotreba judeo-kršćanskih izvora

Judeo-kršćansku literaturu, posebno Tevrat i Indžil, koristile su gotovo sve generacije učenjaka da bi bacile više svjetla na određene kur'anske ajete. I el-Bika'i i Islahi pripadaju toj grupi, odnosno koristili su biblijske izvore za objašnjenje Kur'ana.

El-Bika'i je opširno citirao jevrejsku kao i kršćansku literaturu. On koristi ovaj izvor da bi popunio prazninu u određenim povijesnim izvještajima kazanim u Kur'anu. Međutim, on ih koristi za pružanje informacija o pitanjima koja nisu od značaja i ponekad nisu bitna. Zato, nakon što je objasnio ajete 60–61 sure el-Bekare, el-Bika'i donosi povijesni prikaz jevreja koji su lutali u pustinji i daje detaljne podatke o gradovima, ljudima i o načinu na koji su hiljade njih stradali. Ova historijska dokumentacija na 14 stranica nije bila relevantna za predmet koji se u tom trenutku obrađivao.

Slično tome, u objašnjavanju ajeta 126–132 sure el-Bekare, koji se odnose na Ibrahimovu iskrenu predanost islamu, el-Bika'i donosi detaljne podatke o Ibrahimovom rođenju, rodoslovlju, braku, susretima s ljudima, odlasku iz rodne zemlje, putovanjima, iskustvima tokom putovanja, naseljavanju u Palestinu, njegovoj predanosti Allahu itd., koji obuhvataju pet stranica. Ajeti nisu davali sve ove

52 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 8, str. 247.

53 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 8, str. 378.

informacije. Objašnjavajući 253. ajet sure el-Bekare, el-Bika'i čak stavlja zasebni podnaslov: „Spominjanje Njegovih jasnih dokaza, mudrosti i znakova dostupnih u Indžilu“. ⁵⁴

Islahi citira biblijske izvore vrlo pažljivo i samo na mjestima gdje mogu biti vrlo korisni za čitatelje. Naprimjer, dok elaborira 40. ajet el-Bekare (*O, djeco Israilova... ispunite svoj savez sa Mnem i Ja ću ispuniti Moj savez s vama*), Islahi tumači da zavjet znači cjelokupni šeri'at "kao šeri'at koji u stvarnosti predstavlja savez između Allaha i Njegovih robova". On, međutim, tvrdi da se ajet odnosio na specifični savez, kao što je spomenuto u Tevratu, s Israilovom djecom o poslaniku Muhammedu. Kako bi potvrdio svoj argument, on iz Starog zavjeta navodi odlomak koji sadrži proricanje o pojavi posljednjeg poslanika među braćom jevrejima. ⁵⁵ Isto tako, u tumačenju 124. ajeta sure el-Bekare, Islahi citira neke stihove iz Starog zavjeta vrlo kratko kako bi pokazao kako je Allah, dž. š., blagoslovio Ibrahima bezbrojnim blagodatima u obliku dunjalučkog prosperiteta, poput djece. ⁵⁶ U svom radu dosljedan je u pozajmljivanju iz prethodnih spisa. Iz njih navodi samo kada je to apsolutno potrebno i to, također, u obliku vrlo kratkih citata.

Semantička dimenzija tefsira

Glavni zadatak mufessira jeste odabrati i odrediti najprikladnije značenje iz različitih mogućih značenja ku'anskih riječi. To je vrlo delikatna odgovornost jer pogrešan ili netačan odabir značenja riječi može iskriviti poruku Božanske riječi.

El-Bika'i ponekad govori o semantičkom aspektu riječi na osnovu svog dobrog poznavanja arapskog jezika. Kao primjeri mogu se navesti sure kao što su Jusuf, er-Ra'd, Ibrahim, el-Hidžr, en-Nahl, el-Isra' i el-Kehf. U tim poglavljima on daje detaljne informacije o različitim korijenima svojih odabranih riječi. Naprimjer, u suri Jusuf odabrao je petnaest riječi poput *sevvelet* ('zabluda', 12:18), *ve šerevhu* ('i oni su ga prodali, 12:20) itd., i predstavio etimologiju ili fleksiju riječi (*ilmu s-sarf*). Nakon završetka objašnjenja ajeta el-Bika'i daje više detalja o različitim korijenima i oblicima odabrane riječi. Odabrane riječi sure Jusuf ne izgledaju dovoljno teško i zbunjujuće da bi zahtijevale detaljno objašnjenje svojih jezičkih osnova.

Nekada el-Bika'i zauzima puno prostora da se referira na osnovne oblike i varijante jedne jedine riječi. Potrošio je sedam stranica da objasni riječi *ta'burūn* (12:43) i *bālu* (12:50), a informacije su u potpunosti odvojene od glavnog dijela

54 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 8, str. 487-491.

55 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 177-178.

56 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 326.

tefsira. Ova rasprava ima veliku vrijednost u disciplini arapske morfologije, ali ne i u tefsiru. Općenito, kada mufessir donosi semantičku raspravu o riječi ili frazi, on pokušava opravdati svoj izbor značenja riječi. To nije slučaj s el-Bika'ijem. To bi moglo biti posljedica činjenice da je njegovo djelo nastalo iz njegovih časova tefsira, a opširna semantička dimenzija rezultat je pitanja postavljenih nakon predavanja.

Izgleda da se Islahi o ovom pitanju bitno razlikuje od el-Bika'ija. Čini se da je vrlo osjetljiv i pažljiv u pogledu semantičkog aspekta. U uvodu svog tefsirskog djela napominje da je jezik Kur'ana arapski i da je jedinstven u smislu elokvencije i retorike. Nadalje, arapski jezik koji se koristi u savremenim vremenima vrlo se razlikuje od kur'anaskog arapskog u stilu, dikciji, idiomima i frazeologiji. Kur'an-ski arapski jezik je jedinstveni jezik kojeg koriste Hariri i Mutenebbi, ali i jezik klasičnih pjesnika poput Imru' l-Kajsa, Zuhejra, Amr ibn Kulsuma i Lebida, te govornika kao što su Kass ibn Sā'ade. Stoga, razumijevanje čudesnog stila Kur'ana iziskuje razvijanje "ukusa i sposobnosti razumijevanja ljepote i nedostataka pjesnika i govornika razdoblja džahilijeta."⁵⁷

Islahi svoj tefsir svake sure dijeli u različite odjeljke; jedan od njih je "Ispitivanje riječi i objašnjenje ajeta". U ovom dijelu on na vrlo pitak, jednostavan i kratak način opisuje značenje relativno teških riječi. On opravdava svoju sklonost određenom značenju riječi pozivajući se nekada na Kur'an, a drugi put na literaturu iz perioda džahilijeta i arapski leksikon, posebno na *Lisanu l-Areb*. To može biti ilustrirano pomoć nekoliko primjera.

Islahi je odabrao pet riječi (*karje, sudždžeden, el-bab, hittatun, muhsinin*) iz 58. ajeta sure el-Bakare i semantički ih objasnio. Bit će dovoljna tri primjera da pokažemo Islahijev stil. 1) *Sudždžeden*: prvobitno značenje *sedžde* je 'povijanje glave'. Ono ima različite nivoe, uzvišeni oblik *sedžde* jeste prostiranje kao što se to čini u molitvi (*salat*). Amr ibn Kulsum koristio je *sudždžeden* da bi označio prostiranje u svom dobro poznatom dubletu: "Kada naše dijete dosegne period odvikavanja, moćni tirani padaju mu ničice." Ali kontekst u ajetu indicira njegovo značenje kao "poginjanje glave". 2) *El-Bab*: prema nekim mišljenjima to znači "kapija grada", drugi to tumače kao 'vrata šatora'. Islahi preferira drugo mišljenje jer je srodnije jevrejskoj psihi. 3) *Hittatun*: ova pojedinačna riječ čini cjelokupnu rečenicu i izvedena je iz *hatta*, što znači 'pomesti'. Tako se *hittatun* razumijeva u smislu čišćenja grijeha. Vjerovatno je da se ova riječ na hebrejskom jeziku koristila i u značenju *istigfara* (traženje oprost) i *tevbe* (pokajanje). Na arapskom jeziku ona ima isto značenje. Ez-Zamahšeri se referira na njezino značenje kao 'tražimo vaš oprost'.⁵⁸

57 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 14-15.

58 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 219-220.

Fikhške debate

Kao što je poznato, kur'anski ajeti imaju direktnu vezu s islamskim pravnim sistemom. Mufessiri su neprestano komentirali ove ajete i njihove implikacije. Čini se da el-Bika'i predstavlja izuzetak od ovog općeg trenda. Gotovo je u potpunosti izbjegao raspravu o pravnim implikacijama ajeta i radije je ćutao o kontroverznom pravnim pitanjima. Povremeno bi pokazao sklonost jednom ili drugom pravilu citirajući ostale učenjake, posebno el-Harällija. Islahi, naprotiv, ulazi u raspravu o fikhskim pitanjima ukratko i zauzima odlučujući stav o tom pitanju. Svoju odluku brani racionalnim argumentima kao i navođenjem stajališta tradicionalnih učenjaka.

Pri objašnjavanju 28. ajeta sure el-Bekare (*Raspuštenice neka čekaju tri kurū'a*), Islahi i el-Bika'i zaustavljaju se na riječi *kurū'* i daju objašnjenje ovog termina. El-Bika'i daje prednost el-Harällijevom stanovištu o ovom pitanju.

El-Harälli kaže da je *kurū'* plural od *kar'*, što je period između menstruacije i čistoće... Tumačenje ove riječi u značenju 'period čistoće' primjerenije je od tumačenja u značenju 'menstruacija'.⁵⁹ Islahi ide malo dublje. Objasňuje da je *kurū'* plural od *kar'* i da se upotrebljava u značenju menstruacije ili čistoće.

Naša je preferencija da je izvorni smisao 'menstruacija', ali zbog njezine nužne povezanosti s čistoćom, koristi se i odnosi se na period čistoće... Problem koji je ovdje spomenut u ajetu i kontekst u kojem je spomenut dokazuju da je značenje *kurū'* – 'menstruacija'. Mudrost iza perioda čekanja, kao što je jasno iz samog ajeta, jeste potvrda da li je žena trudna ili ne. Da je žena trudna, određuje se kroz menstruaciju i u periodu čistoće. To je razlog zašto je ovu riječ prikladnije tumačiti kao menstruaciju nego je uzimati kao čistoću.⁶⁰

Drugi primjer pojasnio bi ovu tačku. Ajeti 1–3 sure et-Talak potiču vjernike da odvojeno izreknu tri riječi o razvodu. Učenjaci se ne slažu o ovom pitanju. El-Bika'i ovim riječima objašnjava svoje viđenje:

Ovo je razvod prema sunnetu Poslanika, a. s., dok je bilo koji drugi način *bid'a* (inovacija). Razvod tokom menstruacije uzrokuje da vrijeme čekanja bude dugo zato što ostaje neračunato. To bi trebalo biti oglašeno tokom perioda čistoće tokom kojeg nije obavljen seksualni odnos. Ako bi se prakticala bračna veza, to bi rezultiralo time da supruga zatrudni te bi period čekanja postao duži... Razvod za period čekanja minimizira teret za ženu, jer religija olakšava život. Ona ukazuje da je rok čekanja zbog opreznosti i da je izricanje razvoda za vrijeme menstruacije zabranjeno jer je propisivanje nečega propisivanje drugačijeg. I to je jasno iz predaje prema kojoj se Abdullah ibn Omer razveo od svoje žene tokom menstruacije, a kada je Poslanik, a. s., obaviješten, naljutio

59 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 428.

60 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 532.

se i naredio Ibn Omeru da povuče razvod dok njezin period ne bude gotov i dozvolio mu da je nakon toga zadrži ili razvede prije seksualne intimnosti.⁶¹

Islahi zauzima drugačiji stav i informira čitatelje da postoje različita mišljenja o izricanju trostrukoga razvoda u jednoj prilici. Neki učenjaci smatraju da tri izgovora u jednoj prilici predstavljaju samo jedan izgovor. Pristalicama hanefijske škole to predstavlja tri izgovora i razvod postaje neopoziv. Međutim, muž je počinio grijeh u očima uzvišenog Allaha zanemarujući Božansku zapovijed da se tri izgovora odvoje. Islahi smatra da su dva pristupa nedostatna i potrebno ih je ispraviti pošto su 'brak' i 'razvod' „od velikog značaja u šeri'atu“. Prema Islahiju:

Hanefijsko gledište, što se tiče šeri'ata, čini se razumnijim jer se tri razvoda smatraju kao tri razvoda, a ne kao jedan. Ali, postoji nedostatak u ovom mišljenju. Ako osoba koja ne poštuje kur'anske naredbe ne bude disciplinovana ili kažnjena i proglašena samo grešnom u Allahovim očima, od ljudi se ne može očekivati da poštuju kur'anske naredbe. Stoga, iako razvod postaje neopoziv, potrebno je muža kazniti kako bi se onemogućilo da ljudi namjerno primjenjuju pogrešan način razvoda.⁶²

Kontroverzna pitanja

U Kur'anu postoji mnogo pitanja koja su mufessiri različito tumačili. Neka od ovih spornih pitanja jesu: skraćena slova (*hurufu l-mukatta'at*), ilustrativni izrazi (*mutesabihat*), derogirani i derogirajući ajeti (*el-ajatu n-nasih ve l-mensuh*), kazna za preljub, objava Kur'ana u noći Lejletul-kadr i čarobnjaštvo. El-Bika'i i Islahi također su dali svoje mišljenje o tim pitanjima.

Skraćena slova. Dvadeset devet sura Kur'ana započinje razdvojenim slovima. Fahrudin er-Razi opisao je dvadeset i jednu različitu interpretaciju ovih slova.⁶³ El-Bika'i predstavlja različitu interpretaciju za svih četrnaest kombinacija.⁶⁴ Kratkoća prostora zahtijeva raspravu o samo nekoliko njih. Kombinacija *Elif lam mim*, kako kaže, predstavlja izazov za Arape da ne mogu napisati knjigu poput Kur'ana, koja je Objava od Allaha ali sastavljena od istih slova koja su oni koristili u svom svakodnevnom govoru.⁶⁵ Slova *Ha mim* skraćena su od *hikmetu* Muhammed (Božija mudrost u

61 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 8, str. 24.

62 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 8, 440-441.

63 Fakhr al-Din al-Razi, *Mafatih al-Ghaib* (Beirut: Dar al-Ihya' al-Turath al-'Arabi, 1997), vol. 1, str. 252-253.

64 To su: *sad, qaf, nun, ta ha, ta sin, ya sin, ha mim, alaf lam mim, alif lam ra, ta sin mim, alif lam ra sad, alif lam mim ra, kaf ha ya 'ain sad, ha mim 'ain sin qaf*.

65 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 1, str. 33.

pojavi posljednjeg poslanika Muhammeda).⁶⁶ Jedno slovo kojim započinje sura Kaf (50) ste *kaf*, a odnosi se na sveprožimajuće Allahovo znanje i moć.⁶⁷

Islahi vjeruje da upotreba razdvojenih slova nije bila nepoznata Arapima prije kur'anskog razdoblja, koji su, ponekad, primjenjivali ovaj metod za određeno ime mjesta, stvari ili životinje u svojim pjesmama. Iznio je i mišljenje svog učitelja el-Farahija o tom pitanju. Za el-Farahija, ta skraćena slova predstavljaju određeno značenje kao i stvari, poput *elifa*, koji predstavlja kravu, *ba*, koji predstavlja kuću, *džim* – kamilu a *mim* – val vode. Osnova za izradu ovog prijedloga jeste da dvadeset i devet slova arapske abecede potječu iz hebrejskog (*ibrani*) jezika, u kojem slova nisu imala samo zvuk kad se izgovore, nego i forme kad su napisana, baš poput kineskog jezika, čija slova imaju i zvuk i formu. Islahi se divi ovom istraživanju svog učitelja, ali čini se da ne podržava tu ideju. On je mišljenja da ta skraćena slova služe kao kur'ansko ime sure na čijem početku se nalaze. Za njega, ova slova kada se koriste na početku sura predstavljaju potpunu i smislenu rečenicu. Naprimjer, na početku el-Bekare kombinacija skraćenih slova *Elif lam mim* označava *Hazihi Elif lam mim* (ovo je sura *Elif lam mim*). Dosljedan je u razgovoru o skraćenim slovima. On iznosi dva snažna argumenta kako bi potkrijepio svoje razumijevanje ovih slova: 1) postoje hadisi koji sugeriraju da su ova slova imena sura; 2) određene sure do sada se u tim slovima nazivaju njihovim imenima kao što su *Ta ha*, *Ja sin*, *Kaf*, *Nun* itd. U vezi sa značenjem ovih slova, teško je reći bilo šta izričito.⁶⁸

Mutešabihat. Sam Kur'an kategorički je podijelio svoje iskaze u dvije skupine: *muhkemat* (jasni i precizni) i *mutešabihat* (ilustrativni).⁶⁹ Nema nedoumica u vezi s prirodom i značenjem prvih, ali učenjaci se ne slažu u pogledu značenja ovih drugih. El-Bika'i se potpomaže el-Harallijem i slaže se da *mutešabihat* "označava poređenje dvaju objekata u njihovoj vanjskoj dimenziji zbog sličnosti među njima u pogledu njihovih skrivenih osobina". *Mutešabihat* ajeti govore o uzvišenom Allahu, Njegovim manifestacijama, Njegovoj moći itd., što je ponad ljudske percepcije. "Opis ovih činjenica sačinjen je kroz referencu na nešto što čovjek zna. *El-Muhkem* je za praksu, a *mutešabih* za isticanje čovjekove nesposobnosti i znači samo za vjeru."⁷⁰ Islahi se očigledno slaže s el-Bika'i'jem. On kaže:

Mutašabihat su oni ajeti u kojima Kur'an spominje oblik uspoređivanja i ilustracije onih stvari koje nadilaze naše znanje i percepciju... One pripadaju nevidljivom svijetu. Ova pitanja odnose se na attribute Allaha, Njegova djela i fenomen života poslije smrti.⁷¹

66 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 6, str. 482.

67 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 7, str. 244.

68 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 82-84.

69 Kur'an 3:7 (*On je Onaj koji ti objavljuje Knjigu; u njoj su ajeti muhkamat; oni su temelj Knjige: drugi su mutašabihat*).

70 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 2, str. 15-16.

71 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 2, str. 25-26.

Kazna za preljubu. Kao i većina njegovih prethodnika, el-Bika'i tumači 2. ajet sure en-Nur (Što se tiče preljubnice i preljubnika, izbičujte, svakog od njih, sa stotinu udara bičem), što označava kaznu koja će se odmjeriti nevjenčanim prijestupnicima. To se temelji na hadisu koji razlikuje bračne i nevjenčane prijestupnike te propisuje smrtnu kaznu za prve i bičevanje za druge.⁷² Islahi se suprotstavlja ovoj općoj percepciji. Umjesto toga, on tvrdi da je ajet primjenljiv na sve vrste preljube. Slaže se da je Poslanik, a. s., propisao smrtnu kaznu nekim preljubicima, ali svoj osnov nalazi u 33. ajetu sure el-Ma'ide (*Kazna za one koji ratuju protiv Allaha i Poslanika Njegova i nastoje širiti korupciju na zemlji je pogubljenje, raspeće, ili unakrsno odsijecanje ruku i nogu, ili izgnanstvo sa zemlje*). On vjeruje da su ljudi koji su pogubljeni za preljubu u vrijeme Poslanika, a. s., optuženi za krivično djelo *fesad fi l-erd* (korupcija na zemlji).⁷³

Sihir. Posljednje dvije sure Kur'ana, el-Felek (113) i en-Nas (114), zazivaju Allaha, dž. š., tražeći Njegovu zaštitu od mnogih zlih stvari, uključujući sibir (čarobnjaštvo). Dok objašnjavaju ove dvije sure, većina mufessira opisuje incident u kojem je Poslanik, a. s., bio podvrgnut sihiru od strane jevreja.⁷⁴ Čini se da je el-Bika'i prihvatio mišljenje da je Poslanik, a. s., mentalno pogođen neprijateljskim sihirom.⁷⁵ Islahi to odbacuje tvrdeći da su svi poslanici, uključujući i posljednjeg, bili nepogrešivi, pa stoga čarobni trikovi nisu moglo imati negativnog utjecaja na Poslanika, a. s. On smatra da su predaje koje opisuju ovaj incident slabe i nepouzdana.⁷⁶

Zaključak

El-Bika'i i Islahi predstavljaju jedinstvenu školu tefsira. Prvi je prvi predstavnik te škole, a drugi je doprinio razlogu *nazmu l-Kur'an* preoblikovanjem teorije čineći njezinu sliku kristalno jasnom. Čini se da je zadatak koji je izvršio el-Bika'i bio u embrionalnoj fazi i da ga je u njegovoj punoj formi razvio Islahi. Načelo *nazmu l-Kur'an*, kako su ga navedena dva učenjaka obznanila i primijenila, zaslužuje bližu analizu, jer može pomoći obnovi velikog zdanja islamske misli i života. Nažalost, ova djela nisu dostupna za one koji nisu upućeni na arapski i urdu jezik. Čini se da je metod *nazmu l-Kur'an* potencijalno održiv način za prevazilaženje kontroverzi i sukoba, stoga je njegova primjena u tefsiru vrlo imperativna i neizbježna.

72 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 5, str. 231.

73 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 1, str. 364-374.

74 V. npr. Ibn Kathir, *Tafsir al-Qur'an al-'Azim*, vol. 5 (Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi, 2000), str. 113-114.

75 Al-Biqā'i, *Nazm al-Durar*, vol. 8, str. 607-610.

76 Islahi, *Tadabbur-e-Quran*, vol. 9, str. 265-267.